

ACC. N:R. M. 7976: 1-9.

Landskap: *Skåne* Upptecknat av *Oluf Olsson*

Härad: *Bjäre* Adress: *Ekelid Lov*

Socken: *Hov* Berättat av:

Uppteckningsår: *1941* Född år *1846* i *Smågd. V. Herup*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Frågelista 18
Textilier II: Animala fävnadsämnen
Ull.

N. M. 18.

Skriv endast på denna sida!

En tid då alla kläder arbetades av ull var
det klart att det behövdes många får. Det var inte
bara ullen, som värderades utom även skinnen
och köttet. Mjölken har jag inte talas om användes.
Stamn här på några särskilda raser talades inte
hällre om annat än stora spanska får, och små
knärbofår, om det var någon särskild skil-
nad på köttet eller ullen annat än storleken
och jag inte tänken var ullen på lammen längre
och mjukare, än på äldre får, ju äldre fåren blev
ju tätare och kortare blev ullen samt strävar.
Om det var svart bagge och vita får, eller tvärtom,
kunde lammen bli brokiga, och brunfläckiga
får var inte ovanligt, liksom kunde det mycket
väl hända att nos eller ben hade en avvikande
färg. Det kunde mycket väl hända att lammen
förändrade färg, om de fötts vora grå vid födseln
kunde de bli både ljusare eller mörkare sedan.

Får med glansig djupsvart ull var eftersträvad, men det var inte alls säkert att ett får med sådan färg fick likadana lamm. Den djupa svarta ullen var bra att blanda ibland vit det blev en mycket vacker grå färg. Den grå ullen isynnerhet om den stötte något i brunt blev inte den vackra grå färgen. Hade man dylik ^{svart} ull var bäst att få handkardat den, ty skickades den ästad till ullspinneri för kardning blev den upplandad med annan ull. Det var nog många som hade så mycket ull att de sålde, men direkt bytte bort ull tror jag inte. Det ingick alltid i tjendefolkets löner att de skulle ha vissa skälpund ull, åtminstone för drängen och pigan. Om inte det var bestämt att de skulle ha ull, finge de vanligen likväl ull till ett par streumpor (houser) alla tjendarna om de gjort sig omtyckta. Det var också en massa tiggare som

kommo och tiggde en koppa ull till hjälp till ett par
housar. Det var inte vanligt att dagsverken ersat-
tes med ull, de finge för en koppa ull eller mera
tillhoppa med dagspengen. Två gånger om året
klipptes fåren. Slaktfåren vilkas skinn skul-
le användas till skinnfälsar och fällar, borde
klippas i augusti eller början av september för
att hinna bära ut innan de slaktades. Det an-
vändes endast sommarull till dylikt. Före 1850
använde kvinnorna också kjortlar av skinn.
Ullen som klipptes om våren kallades lö, den
som klipptes om hösten ull. Den olika ullen ha-
de bars sina förtjenster, löet krympte inte och
blev längre och strämare användes helst till
inslag i väv. Ullen var starkare, men ville gär-
na krympa, användes mest till allt som
skulle stickas, samt till bärp i väv

Ullen av lamm och tacka ansågs bäst men van-
ligen blandades uller ihop. Sedan den sämsta,
bukullen, flockats ifrån, den togs för sig själv
ty den var ju inte så fin som den andra uller.

Om man flockat av uller med händerna har jag in-
te hört, men det kan hända att uller ligger här det
dröjt för länge mellan klippningen, och då kan man
nappa av den, men det är inte på hela får kroppen
utan endast på somliga ställen.

Alla ha inte samma metod att klippa får, somliga
ha dem på ett bord eller dylikt, mest vanligt
är dock att vätta ihull fåret på en filt och
tillhopbinda två ben, och en annan person att hålla
fåret. Likaså är det oäkta bar på djuret klipp-
ningen börjar. Om det en till att hålla fåret, så
börjas på lären bakbenen och soansen, på Gil-
ken lämnas en toos oklippt. Men en del kunna
ensamma hålla fåret och klippa, då börjas på huvudet.

Vid fårklippning användes Ullsax, helst de stora "Engelska" som djöfolket haft hem. En dylik var 30 a 35 cm långa mycket spetsiga men på grund av att de äro tillhoppa ritade i böjning en, äro det lättspändare ~~en~~ än de svenska som vanligtvis äro hela i böjningen, men de äro ju mindre 40 cm eller ända mindre. Den klippta uller förvarades i säckar tills den skulle kardas. De flesta brukade tvätta fåren, till det fordrades ett stort kar och mycket batten. Vattnet skulle vara giumt med lite soda uti, fåret lyftes upp i karet som var halbt av batten, och ett par stycken, en till att hålla, och en till att tvätta fåret med såpa och batten. När fåret anbrägs rent lyftes det och överspolades med handvarmt vatten för att skjölja bort såpöddret. En del färdyckte om tvättningen, en del sparkade och skrek. Det var mest kvinnor som tvättade och klippde får, med manlig hjälp till att hålla dem.

Ullen kardades aldrig oträttad, borvinte fären
trättades, trättades ullen, vilket var mycket be-
svärligare att få torhad i synnerhet vid höstträtten.
Det anrags också att fären hade gott av att få det
badet som de fingo vid trättningen. Fären klipp-
tes på våren, så sent att det anrags att de inte frös
efter klippningen, av samma anledning på hö-
sten så tidigt att det inte börjat bli kallt. Det
fick alltså bero på väderleken. På senare år har
det blivit brukligt att skicka ertad att få kar-
datullen på ullspinneri. Före 1870 brukades
"kardegille" de byta hjälp, och bjödo tillhopa män-
ga, unga och gamla att karda, en hel dag. Då hade
de ullen i stora korgar, mangelkorgar o.d.l. och
kardningen försiggick inne i storstugan. Ullen
skulle helst ha stått vid värmten lite innan den
kardades. Först kladdkardades den, då borv
kardorna breda och flata, sedan småkardades

den, då rullades kardarna smala och runda.
Den kardade ullen lades i hög på stora slagbord
i ett obebott rum. Men ibland kunde arbetet vara så
illa gjort att det måste göras om innan kardarna kunde
spinnas. Om ullen var hemmekardad eller på
fabrik, lades alltid kardarna till värmes innan
de spanns. Innan ullens kardades noppades den,
Redskapen kallades "karder" och ungefär 25 cm
långa och 15 cm breda, ett par, till förmen
på insidan var ett skinn rubbet ^{liknande} fast
i vilket var fäst med små stålstift.
När ullens kardades, lades en koppa ull ~~ull~~ mellan
kardarna, vilka den enadrogs med högra handen
fram och tillbaka på den som hölls stilla i vän-
stra handen. När de varo kladdkardade noppades
kardan i sönder igen, och fortsätter karda tills
de rörigas vara bra, då vändes den högra kar-
dan med den släta sidan ^{rullades} ullkardan till en
smal rulle och var färdig och lades bort.

ibland färgades ullen med "stenmossa" innan
den kardades, blandades då med vit ull till
önskad färg. Eljest var det nog oftast garnet som
färgades, och tyg som bärken och bäddmal, bär-
des ibland vitt och bleo först färgat vid bered-
ning, antingen det skulle stämpas eller endast
pressas. På soart ull att det inte behövde färgas
var sällsynt. Genom att blanda svart och vitt
ull före kardning finge de "blandningsgrått".
proportioner var ju beroende på huru svart ull
var, eller huru mörkt de ville ha färgen.
Var det inte passande när det var kladdkardat,
blandades mera i av den ena eller färgen.
När de inte själva kunde hinna utföra arbetet, skick-
ades det bort, och görs nog fortfarande, men nu,
till fabriker, tygbär, är det inte många som
kunna karda och spinna. Samtidigt stiekalle
blandades med ull, men då helst på ullspinneriet
i Dala Bästad

Det uppflockade gamla, spans till grövre garn
till härtäcke och badmal eller grövre klän-
ningsvärken kallades, lasagarn.

Det togs också styckylle och av den sämsta ullen
och blandades med gammal bomull i sticket
en, stickades istad att bli rengjord och upp-
kardad till badd.

Vöthår, gethår o d l har jag inte hört användas,
puddlar klipptes och delades to användes till-
hopa med ull till stumpor och bandar.

Ansågs bara varmare och starkare än enbart
ull, många trodde att det skulle vara bra mot
gikt och reumatisk värk